

РОЗДІЛ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.122

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.14>

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бочкова І.І.,
*старший викладач кафедри правового
забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0000-0003-0522-2908
Inga.bochkova@gmail.com*

Бочкова І.І. Інформація як об'єкт правового регулювання.

У статті аналізуються питання цивільно-правової природи інформації, підходи до розуміння її як об'єкта цивільних прав, об'єкта прав інтелектуальної власності, відбувається аналіз відповідності законодавчої дефініції і змісту правової категорії «інформація».

Процеси цифрової трансформації, що охопили Україну в останнє десятиріччя, призвели до кардинальних змін в розумінні правової сутності інформації. Інформація перестає бути простою сукупністю даних про дії та події, натомість вона стає важливим економічним ресурсом, набуває ознак товару, через розвиток технологій все більше відокремлюється від свого джерела. Саме такі процеси обумовлюють проведення наукових досліджень у сфері актуального розуміння інформації.

Не будь-яка інформація наділена рисами об'єкту цивільних відносин, об'єкту права інтелектуальної власності, а отже вбачається важливим виокремлення тих ознак і характеристик, що будуть підставою для віднесення інформації до об'єкта, права на який потребують визнання та захисту. До ознак, вже запропонованих науковцями у схожих дослідженнях додається зазначена й цій статті ознака «змістовності», що відмежовує данні, які не містять цінності від даних, що мають отримати правовий захист. В статті проводиться аналіз діючого законодавства, яке регулює інформаційні відносини, для встановлення необхідних та достатніх ознак віднесення певних відомостей до правової категорії «інформація» для визначення можливості поширення на ці дані відповідного правового режиму. У статті робиться спроба визначення підстав для віднесення інформації до одного з таких видів для обрання правового режиму регулювання поведінки з відповідними даними: інформації як об'єкту інтелектуальної власності, інформації як інформаційного продукту в широкому розумінні та інформації як специфічного інформаційного продукту певного виду.

Ключові слова: інформація; об'єкт цивільного права; об'єкт права інтелектуальної власності; ознаки інформації; захист інформації.

Bochkova I. Information as an object of civil rights.

The article analyzes the issues of the civil-legal nature of information, approaches to understanding it as an object of civil rights, an object of intellectual property rights, analyzes the compliance of the legislative definition and the content of the legal category «information.»

The processes of digital transformation that have covered Ukraine in the last decade have led to dramatic changes in the understanding of the legal essence of information. Information ceases to be a simple collection of data on actions and events, instead it becomes an important economic resource, acquires signs of goods,

due to the development of technology, it is increasingly separated from its source. It is such processes that lead to scientific research in the field of current understanding of information.

Not any information is endowed with the features of the object of civil relations, the object of intellectual property rights, and therefore it is considered important to distinguish those characteristics and characteristics that will be the basis for assigning information to an object whose right requires recognition and protection. To the signs already proposed by scientists in similar studies is added to this article a sign of «content,» which disassociates data that do not contain value from data that should receive legal protection. The article analyzes the current legislation in order to determine the necessary and sufficient signs for assigning certain information to the legal category «information.» Such characteristics will provide an opportunity to extend the relevant legal regime to this data. The article attempts to determine the grounds for assigning information to one of the following types for choosing a legal regime for regulating the treatment of relevant data: information as an object of intellectual property, information as an information product in a wide sense and information as a specific information product of a certain type.

Key words: information, an object of civil rights, an object of intellectual property rights, features of information, protection of information.

Постановка проблеми. В останні десятиріччя інформація набула ознак предмету суспільних правовідносин, об'єкту майнових та особистих немайнових прав, зокрема й прав інтелектуальної власності. Право на інформацію стає підставою для судових спорів, постають питання щодо захисту інформації, розробляються інструменти та технології для її захисту. Проте не будь-яка інформація наділена рисами об'єкту цивільних відносин, об'єкту права інтелектуальної власності. Тому важливо виокремити ті ознаки і характеристики, що будуть підставою для віднесення інформації до об'єкта, права на який потребують визнання та захисту.

Аналіз публікацій. Питаннями, пов'язаними з особливостями інформації як об'єкта майнових права займалися такі науковці, як В.М. Скрипник, Ю. Заїка, В.С. Цимбалюк, А.І. Марущак, О.В. Кохановська. Дослідження ознак інформації як правової категорії проводили: А.Б. Венгеров, І.Л. Бачило, В.М. Лопатін, М.О. Федотов, О.В. Кохановська, В.А. Копилов, В.М. Боєр, О.Г. Павельєва, Розробки цих науковців створили теоретичну базу для розмежування понять інформації та носія інформації, визначення підстав для віднесення інформації до об'єкту цивільних прав [3, 4]. Однак, у зв'язку з внесенням змін до спеціального законодавства – Закону України «Про інформацію» щодо зміни дефініції, подальші дослідження зазначених питань набувають актуальності.

Метою статті є аналіз діючого законодавства, яке регулює інформаційні відносини, і встановлення необхідних та достатніх ознак віднесення певних відомостей до правової категорії «інформація» для визначення можливості поширення на ці дані відповідного правового режиму.

Виклад основного матеріалу. Законодавство про інформацію складатиметься з певної системи нормативно-правових актів як загальної, так і спеціальної дії: Цивільний кодекс України, Закон України «Про інформацію», Закон України «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», міжнародні документи - Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) від 25.06.1998, ратифікована Україною 06.07.1999, набрала чинність для України 30.10.2000; Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, Страсбург, 28 січня 1981 року, ратифікована згідно із Законом N 2438-VI (2438-17) від 06.07.2010 та інші. Відповідно до Цивільного кодексу України та Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII під інформацією розуміються «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді». Вбачається, що зазначене визначення є занадто широким за обсягом і абстрактним, воно вводить до можливого кола об'єктів інформаційних відносин об'єкти, правовий режим яких не може бути встановлений через невизначеність їх природи. Так, будь-яке беззмістовне позначення, безцільно намальоване фарбою на паркані, може бути віднесено за цим визначенням до інформації і має набувати захисту. Такий підхід вбачається руйнівним до принципів інформаційних відносин, ставить під сумнів доцільність їх правового регулювання, підриває цінність права як регулятора суспільних відносин взагалі. Встановимо, які ж ознаки інформації як правової категорії повинні бути відтворені у визначенні для конкретизації цього поняття і можливості забезпечення адекватного (достатнього та необхідного) правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

На науковому рівні ознаки, що характеризують інформацію як специфічну правову категорію виділяло багато науковців. А.Б. Венгеров, І.Л. Бачило, В.М. Лопатін, М.О. Федотов, О.В. Кохановська, В.А. Копилов, В.М. Боєр, О.Г. Павельєва, А.О. Самохвалов окреслили перелік ознак інформації, до яких віднесли «матеріальність, віртуальність, здатність до знищення, ідеальність, невичерпність, системність, відокремленість» [1, с. 101]. Проте вбачається, що серед цих ознак немає основної, визначальної, яка б відмежувала інформацію як об'єкт, що потребує правового регулювання, тобто містить певну цінність для конкретних суб'єктів, щодо якого виникають права, які потребують визнання та захисту – від інформації як даних, які є беззмістовними, які об'єктивно існують, закріплені на матеріальному носії, можуть бути відтворені, проте не потребують визнання, оскільки є лише «формою», яка не має змісту. Отже, на наш погляд, ця ознака - «змістовність». Ця ознака є індуктивно обумовленою, оскільки аналіз визначень конкретного виду інформації в законодавстві (не залежно від підстави класифікації – виду інформації за змістом, за походженням, за способом втілення тощо) демонструє саме наявність конкретного змісту, що й відмежовує види інформації один від одного. Наприклад: аудіовізуальна інформація - будь-які сигнали, що сприймаються зоровими і слуховими рецепторами людини та ідентифікуються як повідомлення про події, факти, явища, процеси, відомості про осіб, а також коментарі (думки) про них, що передаються за допомогою зображень та звуків (Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-ХІІ); публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом (а зміст діяльності суб'єктів владних повноважень, а отже й зміст інформації, завжди визначений в законодавстві) (Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI); інформація про особу (персональні дані) - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI); інформація про стан довкілля (екологічна інформація) - відомості та/або дані про: стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими; фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; інші відомості та/або дані (Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ) тощо. А отже, на наш погляд, необхідно конкретизувати визначення інформації з огляду на необхідність відтворення такої її ознаки як змістовність. Можемо запропонувати підхід, відповідно до якого під інформацією повинні розумітись будь-які відомості та/або дані щодо дій, подій, закономірностей, взаємозв'язку, стану суб'єктів чи об'єктів суспільних відносин, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, права на які можуть потребувати визнання та захисту. Така позиція стає передумовою визнання прав не на будь-які відомості, закріплені на носії, а лише ті, що містять певну об'єктивну чи суб'єктивну корисність, важливість, а отже, можуть порушуватись і тому потребують визнання і захисту. Такий підхід, на наш погляд, відмежовує інформацію як явище від інформації як правової категорії і детермінує встановлення різних правових режимів для різних відомостей.

Потрапивши до правового поля, інформація може набувати ознак різних об'єктів правового регулювання. Класифікацію таких проявів інформації надавала О.В. Кохановська, яка пропонує розглядати інформацію: 1) як особисте немайнове благо; 2) як результат творчої, інтелектуальної діяльності, тобто як об'єкт виключних прав; 3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об'єкту особливого роду [2, с. 22].

Інформація розглядається законодавцем з позиції самостійного об'єкта цивільних прав. Так, відповідно до ч. 1 ст. 177 Цивільного кодексу України «об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, **інформація**, а також інші матеріальні і нематеріальні блага». При цьому усі об'єкти цивільних прав законодавець характеризує з позиції їх вільного обігу і зазначає, що «об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку пра-

вонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи» (ст. 178 Цивільного кодексу України). У цивілістиці загально прийнятою є класифікація об'єктів цивільних прав на ті, що вільно обертаються, обмежені в обороті та вилучені з обороту, проте з аналізу положень зазначеної статті можна зробити висновок про ще один вид об'єктів – ті, що є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Щодо таких об'єктів, то з огляду на зазначену характеристику вбачається, що мова йде про особисті немайнові права фізичної чи юридичної особи, оскільки відповідно до ст. 269 Цивільного кодексу України «особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом. Особисті немайнові права фізичної особи не мають економічного змісту. Особисті немайнові права тісно пов'язані з фізичною особою. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав. Особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно». Серед особистих немайнових прав Цивільний кодекс України виділяє право на інформацію.

Отже об'єктом цивільних прав може бути як інформація, так і право на інформацію. При чому, якщо сама інформація може бути відчужена від особи, то право на неї є невід'ємним і охоплює можливість вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію (ст. 302 ЦКУ).

Тому, спробуємо не погодитись з визначенням підходу до інформації як немайнового блага, оскільки особистим немайновим благом, з огляду на зазначений вище аналіз положень законодавства, є не інформація, а право на інформацію. І ми вже визначались з тим, що право на інформацію, яке полягає у можливостях її вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати, є невід'ємним і невідчужуваним, а отже, вважаємо, що цей прояв не є проявом інформації і має досліджуватися не в межах дослідження інформації як об'єкта цивільного права, а як різновиду особистих немайнових прав – об'єктів цивільних прав.

Що ж до підходів до інформації як до інформаційного ресурсу, товару та як до результату творчої діяльності, то тут, на наш погляд, важливо розмежувати ці два об'єкти. Так, вважаємо, що оскільки на об'єкти інтелектуальної власності виникають особисті немайнові та майнові права, то інформація як об'єкт інтелектуальної власності стає інформаційним товаром з моменту її комерціалізації або з моменту передачі прав на неї від творця (автора чи іншої особи прирівняної до автора) до третьої особи, що набуває майнових прав на інформацію в наслідок правочину.

На інформацію як результат творчої, інтелектуальної діяльності може бути розповсюджений режим об'єкта права інтелектуальної власності. Відповідно до ч. 2 ст. 418 Цивільного кодексу України право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом. В цьому контексті необхідно встановити відповідність між об'єктом інтелектуальної власності та інформацією. Відповідно до ст. 420 ЦКУ до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Тобто з огляду на визначення інформації кожний з цих об'єктів (окрім виконання як дії без її фіксації) входить до обсягу поняття інформації, оскільки кожний формально може бути представлений в якості відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

При цьому аналіз конкретних об'єктів права інтелектуальної власності зробить можливим зв'язати поняття інформації і застосувати до неї відповідний правовий режим. Так, наприклад, відповідно до статті 434 Цивільного кодексу України «не є об'єктами авторського права: 1) акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (законови, укази, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади; 2) державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади; 3) повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації; 4) інші твори, встановлені законом». Ці об'єкти є інформацією, проте на цю інформацію буде розповсюджуватися режим інформаційного товару, а не об'єкта права інтелектуальної власності. Аналогічний аналіз підстав надання правової охорони кожному з законодавчо закріплених об'єктів прав інтелектуальної діяльності відмежує режими, що застосовуватимуться до відповідної інформації.

Розглядаючи третій підхід до інформації як інформаційного продукту, товару, зазначимо, що в цьому випадку інформація буде відокремлена від автора і набуде ознак оборотоздатності. Відповідно до режиму доступу інформація як інформаційний продукт поділяється на відкриту та з обмеженим доступом (ст. 28 Закону № 2657-XII). Відкрита інформація систематично публікується в офіційних друкованих виданнях, поширюється іншими ЗМІ, а також безпосередньо надається заінтересованим особам та державним органам (ст. 29 Закону № 2657-XII). Інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну і таємну (ст. 30 Закону № 2657-XII). Конфіденційна інформація — це відомості професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням згідно з передбаченими ними умовами. Зазначені особи самостійно визначають режим доступу до такої інформації та встановлюють для неї способи захисту. До таємної інформації належать відомості, які становлять державну та іншу, передбачену законом, таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Порядок і терміни обнародування таємної інформації визначаються відповідним законом. Збирання інформації, яка є державною таємницею або конфіденційною інформацією юридичної особи, не допускається (ч. 1 ст. 302 Цивільного кодексу України).

Висновки. Таким чином ми намагались проаналізувати законодавче визначення інформації, навели його недоліки, запропонували підхід до розширення цього визначення з метою розмежування понять інформації як явища і як правової категорії з визначенням інформації як будь-яких відомостей та/або даних щодо дій, подій, закономірностей, взаємозв'язку, стану суб'єктів чи об'єктів суспільних відносин, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, права на які можуть потребувати визнання та захисту. Була зроблена спроба визначення підстав віднесення інформації до: об'єкту інтелектуальної власності з розповсюдженням на таку інформацію відповідного правового режиму (на підставі фактичної можливості оформлення конкретного результату інтелектуальної діяльності в якості відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді); інформаційного продукту з розповсюдженням на нього правового режиму інших об'єктів цивільних прав з врахуванням загальних ознак оборотоздатності та специфічних ознак, визначених спеціальним законодавством про інформацію (на підставі фактичної можливості її відокремлення від автора і наділення її ознаками оборотоздатності і її комерціалізації). Залишились недослідженими питання взаємозв'язку оборотоздатності інформації як товару та класифікації інформації залежно від режиму доступу — чому ми плануємо присвятити подальші дослідження.

Список використаних джерел:

1. Яриш О.М. Ознаки інформації як об'єкта цивільних прав. Приватне право і підприємництво. 2014. Вип. 13. С. 100–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2014_13_31 (дата звернення: 22.02.2022).
2. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві. Монографія. Київський університет. 2006. 463 с.
3. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. Інформаційне право. 2017. No 1. С. 240. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/46.pdf> (дата звернення: 21.02.2022).
4. Марущак А.І. Цивільні права на інформацію. Юридичний вісник. 2009. No 3. С. 33–36. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2009/statji_n3_12_2009/Marushjak_33.pdf (дата звернення: 25.09.2022).